

Bayraktaroğlu, Arın - Bayraktaroğlu, Sinan (1995). *Colloquial Turkish*. London: Routledge. X+245 sayfa (ilk baskı 1992)

Kamile İmer
Ankara Üniversitesi

Türkçenin gerek anadili gerekse yabancı (ve ikinci) dil olarak öğretimi konusunda pek çok eksik bulunduğu herkes tarafından bilinmekte ve yapılan toplantılarda bu durum sürekli olarak dile getirilip yinelenmektedir. Ancak Türkçe öğretiminde (ve kullanımında) iyileşme olmaması, tam tersine durumun daha da kötüye gidişinden yakınılması, yapılan çalışmaların yeterli olmadığını ortaya koymaktadır. Yarım yamalak bilgilerle ve 1980 sonrasında Türkiye’de her alanda geçerliliği artan “yaptım oldu” anlayışıyla ortaya konan çabalar, hep “ilk”(!) olma adına sorunun önüne perde çekip özün görülmesini engellemekte, bu nedenle, aynı anlayışın egemen olduğu pek çok alanda olduğu gibi, Türkçe öğretimi alanında da çözümü güçleştirmektedir.

Türkiye dışında Türkçe öğretimi/öğrenimi alanında daha nitelikli ürünler ortaya konmaktadır. Aşağıda değerlendirilecek olan *Colloquial Turkish*, birşeyler yapıyor gibi görünmekten apayrı bir anlayışla gerçekten birşeyler yapılabileceğini ortaya koymaktadır.

Cambridge Üniversitesi eski öğretim üyeleri ve şu anda Cambridge Üniversitesi Yabancı Diller Merkezi yöneticileri olan Arın ve Sinan Bayraktaroğlu tarafından yazılan *Colloquial Turkish*, iletişimsel izleneye göre yazılmış bir kitap olup söz konusu izlencenin tüm özelliklerini yansıtmaktadır. Ancak hemen belirtelim ki bu yazıda iletişimsel yöntemin tartışılması yapılmayacaktır.

Kitapta Dr. J.L.M. Trim tarafından yazılan önsöz (s. IX-X), çeşitli yönlerden kitaba katkıda bulunanlara yazarların teşekkürü (s. X) ve giriş (s. 1-2) izlemektedir. Girişte kısaca Türkçe’nin Türkiye’den başka Bulgaristan, Yugoslavya, Romanya, Yunanistan, Kıbrıs ve bazı Ortadoğu ülkeleri; ayrıca Almanya, Hollanda, Belçika, İngiltere ve Avustralya gibi ülkelerde konuşulduğu belirtildikten sonra 125 milyon kişi tarafından konuşulan öteki Türk dilleri hakkında da kısaca bilgi verilmektedir. Yazarlar, Kornflit 1990’a dayanarak Sovyet uyruklarının onda birden fazlasının Türk dillerinden birini anadili olarak konuştuğunu belirtmektedir. Ayrıca Türkçe öğrenenlerin sesletimine yardımcı olması ve Türkçe’nin ritmik yapılarını duyabilmeleri amacıyla hazırlanan kasetler ve bunların konularla bağlantılarına da yer verilmektedir.

Giriş bölümünü Türkçe’nin temel özelliklerine, yazım ve seslere, sesletim kılavuzuna yer veren bölümler izlemekte ve bu konularda Türkçeye ilgili saf, damıtılmış, akılda kalıcı ve uygulanabilir temel bilgiler sunulmaktadır. Türkçe’nin temel özellikleri (s. 3-5) olarak bağlantı (agglutination), ünlü uyumu, sözcük dizilişi ve ritm üzerinde durulmakta, yazım ve sesler hakkında bilgi verildikten (s.7)

sonra sesletim kılavuzu (s. 8-29) bölümüne geçilmektedir. Burada vurgu, hece, heceleme, ünlüler (ve sınıflandırılması, ünlü uzaması, ünlü uyumu ve kuraldışı durumlar), ünsüzler (tek tek özellikleri, ünsüz değışmeleri ve türleri), koruyucu 'y', ünlü yitimi, ikiz ünsüzler konularına yer verilmekte ve kasetlerin desteğiyle sesletim uygulamaları yapılması sağlanmaktadır.

Bundan sonra kitapta sözeylemler göz önünde bulundurularak hazırlanmış 15 ders yer almaktadır (s. 30-169). Bu derslerde sözeylemler aşağıdaki düzen içinde sunulmuştur:

1. Ders: Selamlaşma, hal-hatır sorma, karşılıklı ad sorma
2. Ders: Ad, aile durumu sorma, yabancılarla tanışma ve ne iş yaptıklarını sorma
3. Ders: Yaş, nereli olduğunu sorma, adres sorma
4. Ders: Konuk karşılama, yeğleme (tercih), teşekkür ve memnuniyet bildirme, vedalaşma
5. Ders: Övme ve iltifat etme, katılma ve katılmama
6. Ders: Hoşlanma ve hoşlanmama, düzeltme, kesinlik ve belirsizlik belirtme
7. Ders: Özur dileme ve karşılığını verme, talimat (bilgi) verme ve yardım önerme
8. Ders: Düş kırıklığı, şaşırma ve duygu paylaşımı belirtme, öğüt verme ve öneride bulunma, olay anlatma
9. Ders: Niyet bildirme, kutlama ve iyi dilek belirtme, çıkarsama, tavsiyede bulunma
10. Ders: Karar verme, eyleme yönelik öneride bulunma, üzüntü bildirme, davet etme
11. Ders: Gereklilik belirtme, hatırlama ve unutma, hatırlatma
12. Ders: Yapabilirliği sorgulama, telefon konuşması yapma, mektup yazma
13. Ders: Birşeyin ya da bir kimsenin bilinip bilinmediğini sorma, 'falan filan', 'vb.' anlatma, ödünç alma, ödünç verme, söz verme, kayıp eşya tanımlama
14. Ders: Dolaysız konuşma (1), yapılan işin uygunluğunu onaylatma, fıkra
15. Ders: Dolaysız konuşma (2), tersini söyleme, okuduğunu anlama (sınav).

Bu konular bağlamında sözvarlığı da gerektiği ölçüde zenginleştirilmektedir. Örneğin ilk derste *bay/bayan, bey/hanım, beyefendi/hanımfendi, sayın/efendim* gibi genel hitap biçimlerine yer verilirken *abla, ağabey/abi, teyze, amca, şekerim, hayatım* gibi öteki hitap biçimlerine daha sonraki (7. derste) derslerde yer verilerek kendi içinde bir düzeyleme yoluna gidilmiştir. Sözvarlığının genişletilmesi bakımından, yine konuların gerektirdiği öğelere de yer verilmiştir. Örneğin 2. derste akrabalık adları, başlıca mesleklerin ve işlerin adları, 3. derste aylar, sayılar, ülkeler ve diller, yönler, 4. derste günlük dilde kullanılan belli başlı sıfatlar, 5. derste evin bölümleri ve ev gereçleriyle ilgili sözvarlığı, 6. derste çeşitli yönlerden insanları betimlemede kullanılan öğeler, 8. derste zaman, organlar, ve vücut bölümleriyle ilgili

öğeler, 9. derste elbise ve takılar, 10. derste yiyeceklerin miktarıyla ilgili öğeler ve kalıplar vb. verilmiştir.

Bunlara ek olarak günlük konuşmalardaki hem resmi hem de samimi kullanımlara yer verilmesi (örn. bkz. s. 37, 67 vb.), iletişimin özüne yakışan bir yaklaşıma da uygun düşmektedir.

15 ders içinde konuların gerektirdiği ölçüde dilbilgisi konularına da çok kısa olarak yer verilmiştir. Dilbilgisine dil hakkında bilgi verme amacıyla değil, tam tersine işlevsel bir amaçla yer verildiği dikkati çekmektedir. Örneğin bulunma durumu eki {-DE} ile dahi anlamındaki bağlaç olan 'de'nin farklılığı daha ilk derste yerini almıştır. Kitapta yer alan sonraki derslerde de dilbilgisinin tümüyle bir yana bırakılmayıp dersin gerektirdiği ölçüde ve iletişimsel yaklaşımın genel eğilimlerine uygun olarak yer aldığı görülmektedir.

Ayrıca gerek sözeylemlerin ve ilgili söz varlığıyla kalıpların gerekse dilbilgisinin öğretilmesinde kasetler, öğrenenlerin Türkçeyi sesletmelerine yardımcı olmaktadır.

Derslerden sonra kitap eylem çekim tabloları (s. 171-187), alıştırma anahtarları (s. 188-206), Türkçe-İngilizce sözlükçe (s. 207-226) ve İngilizce-Türkçe sözlükçe (s. 227-245) ile son bulmaktadır.

Türkçedeki sözeylemlerin anlatımına yönelik dilbilimsel yaklaşımlar oldukça yenidir ve Türkçe öğretimi/öğrenimi alanındaki kitaplarda yer almamaktadır. Bu nedenle Arın ve Sinan Bayraktaroğlu'nun çalışmaları tamamen kendi çabalarının ürünüdür ve temel iletişim bakımından da yeterlidir. Hatta kimi derslerde yer verilen sözeylem anlatımlarının (örn. 4. derste ki teşekkür etme ve teşekkür karşılık verme, 6. derste ki hoşlanma ve hoşlanmama, 7. derste ki özür dileme ve özür dilemeye karşılık verme, 9. derste ki kutlama ve iyi dilek bildirme vb. ile ilgili sözler ve anlatım setleri) yalnızca İngilizce konuşan yetişkinler değil anadili olarak Türkçe konuşanlar için hazırlanan programlarda da kesinlikle yer alması gerekmekte, bu nedenle *Colloquial Turkish*'ten yararlanılması kaçınılmaz görünmektedir.

Kitapta gözden kaçmış bir-iki dizgi ya da kullanım yanlısına da ileriki baskılarda dikkate alınabileceği düşüncesiyle yer vermek istiyorum:

<u>Sayfa</u>	<u>Yanlış</u>	<u>Doğru</u>
32	Ankara'da	Ankara'da da
54	taabiyet	tabiiyet
54	taabiyet	tabiiyet
114	terfi oldu	terfi etti

Bunlara ek olarak Arapça kökenli *tabiiyet* yerine Türkçe *uyruk*, yine Arapça kökenli *lisan* (s. 54) yerine Türkçe kökenli *dil*'in kullanılmasını önermek isterim. Çünkü gerek *tabiiyet* gerekse *lisan*, anadili olarak Türkçe konuşanların dahi kolay sesletemedikleri sözcükler durumundadır ve çoğu konuşur ikinci hecedeki

uzunluk yerine yanlış olarak ilk heceyi uzun söylemektedir. Ancak bu küçücük düzeltiler ve öneriler kitabın bütünlüğüne hiçbir zarar vermemektedir.

Sonuç olarak *Colloquial Turkish*'te yazarların dilbilim alanındaki yetişmişliklerinin açıkça kendini belli ettiğini söylemek gerekir. Üstelik Türkçe öğretiminde deneyimleri ve birikimleri bulunduğunu ve bu alandaki ilklerden olduklarını söylemeden! Arın ve Sinan Bayraktaroğlu bu çalışmalarıyla, dereceler alarak akademik birikim sağlanmadığını, "ben de yaptım" demekle nitelikli ürünler ortaya koymanın aynı şey olmadığını duyabilenlere sessizce haykırmaktadırlar. Bu nedenle ileriki yıllarda Türkiye'de Türkçe öğretimi bir bütün olarak ve her türlü "ilişki"nin dışında ele alınıp düzenlenecek olursa *Colloquial Turkish*'ten yararlanılması kaçınılmaz olacaktır.